

TÜRK DÜNYASINDA NEVRUZ VE MÜZİK

Timur VURAL*

Özet: Nevruz, Türk Dünyası'nda doğanın uyanışını ve yeni yılın başlangıcını simgeleyen kadim bir bayramdır. Türk halkları arasında ortak kültürel bir miras olarak kutlanan bu bayram, tarihsel süreçte değişen ancak özünü koruyan ritüellerle günümüze kadar gelmiştir. Makale, Azerbaycan, Kazakistan ve Kırgızistan'daki Nevruz kutlamalarına odaklanarak müziğin bu bayramdaki rolünü incelemektedir.

Nevruz'un müzikal boyutu, halk şarkıları, geleneksel çalgılar ve danslarla şekillenmiştir. Azerbaycan'da "Sayacı" geleneği ve Hodu-Hodu törenleri; Kazakistan'da kopuz eşliğinde söylenen ezgiler ve Kırgızistan'da Manas Destanı'ndan bölümler okunarak gerçekleştirilen müzikal pratikler, bu bayramın müzikle iç içe geçtiğini göstermektedir. Ayrıca, Nevruz makamı gibi geleneksel Türk müziği unsurları, bu kutlamalara derinlik katmaktadır.

Tarihsel süreçte bazı dönemlerde yasaklanmış olmasına rağmen halk tarafından yaşatılmaya devam eden Nevruz, bugün Türk Dünyası'nda ulusal kimliği güçlendiren önemli bir kültürel öge olarak varlığını sürdürmektedir. Müzik, Nevruz'un coşkusu artıran ve toplulukları bir araya getiren güçlü bir bağlayıcı unsur olmaya devam etmektedir.

Anahtar Kelimeler: *Nevruz, Türk Dünyası, Müzik, Müzikoloji*

Nevruz and Music in the Turkic World

Abstract: Nevruz is an ancient holiday symbolizing the awakening of nature and the beginning of the new year in the Turkic World. Celebrated as a common cultural heritage among the Turkic peoples, this holiday has survived to the present day with rituals that have changed throughout history but preserved their essence. The article examines the role of music in this holiday by focusing on Nevruz celebrations in Azerbaijan, Kazakhstan and Kyrgyzstan.

The musical dimension of Nevruz has been shaped by folk songs, traditional instruments and dances. The "Sayacı" tradition and Hodu-Hodu ceremonies in Azerbaijan; melodies sung with kopuz in Kazakhstan; and musical practices performed by reading sections from the Manas Epic in Kyrgyzstan show that this holiday is intertwined with music. In addition, traditional Turkish musical elements such as the Nevruz makam add depth to these celebrations.

Despite being banned at certain periods throughout history, Nevruz, which continues to be kept alive by the people, continues to exist as an important cultural element that strengthens national identity in the Turkic World today. Music continues to be a powerful binding element that increases the excitement of Nevruz and brings communities together.

Key Words: *Nevruz, Turkic World, Music, Musicology*

Giriş

Nevruz, Türk halklarının doğa ile kucaklaştıkları bayramıdır. Doğayı her zaman kutsal sayan Türkler tüm yaşam döngülerini de ona göre planlamışlardır. Tabiatın en basit öğelerinden olan bir çimeni bile ezip öldürmeyecek ayakkabı giyen Türkler, doğanın uyanmasını şanına yakışan bir bayramla kutlamayı adet edinmişlerdir. Nevruz, Türk Dünyasının tümünde benzer ritüeller ve benzer zaman dilimlerde kutlanmış ve kutlanmaktadır. 12 Hayvanlı Türk takvimine göre baharın ve yeni yılın ilk günü *Nevruz*'dur. Ayrıca atalarımızın Ergenekon'dan çıktıkları gün de Nevruz bayramı ile aynı tarihlerde kutlanmaktadır.

Nevruz Bayramı, Osmanlı Sarayı'nda ve halk arasında İkinci Meşrutiyet (1908) sonrasında devlet töreni ile kutlanmaya başlamıştır. Hatta Atatürk tarafından "Millî Mücadele" yıllarında birlik ve beraberliği perçinleyecek Nevruz kutlamaları yapıldığı bilinmektedir. Ayrıca Cumhuriyetin kurulduğu yıllarda 1923-1926 yılları arasında Resmî törenler ile nevruz kutlandığı sonrasında ise halk arasında kutlamaya devam edilmiştir (Tan, 2004, s.8).

Milletleri oluşturan temel unsurlardan birisi kültürdür. Kültür ise uzun yıllar içinde oluşmuş bazıları uygulamalı olan öğretilerden oluşmaktadır. Bu tip değerler o toplumun sosyal yapısını ve bağlarını oluşturur. Böyle düşündüğümüz takdirde Nevruz bayramı önemli tarihsel hususiyetleri barındıran milli ve dini bayramımızdır (Eski Türk Dini öğeleri ve İslami değerlerle süslenmiş hali) demek doğru olacaktır. "Türk Dünyası bağlamında baktığımız zaman ise

*Prof. Dr., Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, Türk Musikisi Devlet Konservatuvarı, trvural@yahoo.com, Orcid Nu: 0000-0002-8395-9916.

‘Sultan Nevruz, Navruz, Mart Dokuzu, Nevruz-i Sultan-i, Nevruz, Mesir Günü’ isimler ile 21 Mart günü kutlanmaktadır” (Yılmaz, 2004, s.13).

Bu çalışma kapsamında, Azerbaycan, Kazakistan ve Kırgızistan’daki Nevruz kutlamalarındaki müzikal öğeler sergilenecektir. Bayramlardaki, müzikler, çalgılar, aşıklar, icra ortamları bağlamında tespitler sunulmuştur.

1.Nevruz ve Müzik

Türk Dünyasında Nevruz tam bir bayram gibi kutlanmaktadır. Günlerce süren etkinlikler de uzun süren kışın uğurlanması, uyuyan toprakların uyanması ve baharın gelişinin karşılanması amaçlanmaktadır. Nevruz, İslamiyet’in ortaya çıkışından çok önce kutlanmaya başlanan, Doğu halklarının inancını anmak, atalarının doğa kültlerine saygı göstermek amacıyla kutlanan bir bayramdır. “Nevruz kutlamalarında dağıtılan ikramlar, birlik ve beraberlik içerisinde gerçekleştirilen yarışmalar, şenlikler, şöenler, ateş yakma ve üzerinden atlama geleneğinin devam ettirilmektedir. Bunun yanı sıra bulunduğu coğrafya ve inanişaya bağlı olarak farklı ritüelleri de yerine getiren Türk Cumhuriyetleri bulunmaktadır. Yumurta boyama, şaman odu, sümelek gibi uygulamalar da örnek oluşturmaktadır.” (Batu ve Tos, 2022, s.367)

Ayrıca Türk Dünyası genelinde Nevruz bayramı ritüellerinde müzikli pratiklerin olduğunu Erman Artun (2000, s.5) ifade etmektedir. Nevruz ile biten kışın ve başlayan baharın karşılanması Anadolu Yörüklerinde de kutlanmaktadır. 22 Mart sabahı kurbanlar kesilir, ikramlar yapılır. Gençler ise eğlencelerinde türkü ve şarkılar söyleyerek oyun icra ederler (Şengül, 2008, s.6). Daha eski döneme ait Türk halklarından olan Uygur Devleti döneminde (744-840 sonrasında farklı isimler ile yaşamıştır) ilkbahar dönemindeki at üstündeki seyahatlerinde kopuzlarını yanlarında taşıdıklarını ve sıklıkla mevsimi yansıtan melodileri çalıp söylediklerini Çinli Seyyah Van te ye’den öğrenmekteyiz (İzgi, 1989, s.61). Yine Uygur Devleti döneminde gökkuşağını gördükleri dönemde bayramlar yaptıkları ve müziklerini icra ettikleri başka bir seyyahın ifadelerinden anlaşılmaktadır. 13. yüzyılda K. Kirter’in aktarımına göre Nevruz Bayramında “İnsanlar yeni kıyafetlerini giyerler, şapkalarını kâğıt çiçekler ile süslerlerdi. Şehir merkezinin yakınlarındaki bir alanda buluşarak, ney, nakkare ve birçok çalgıyı çalarak eğleniyorlardı (Kıldıroğlu, 2020, s.323-324).

1.1. Azerbaycan’da Nevruz ve Müzik

Azerbaycan’da Nevruz bayramı her zaman coşkuyla kutlanmış, halkın önemli geleneklerinden biri olmuştur. 1918-1920 yılları arasında varlık gösteren Azerbaycan Halk Cumhuriyeti, bu bayramı milli bayram olarak kabul etmiş ve çeşitli törenler düzenleyerek kutlamalara resmi bir kimlik kazandırmıştır. Bu dönemde, milli ordunun resmi geçit törenleriyle de bayrama ayrı bir anlam yüklenmiştir. Ancak, Sovyetler Birliği’nin Azerbaycan üzerindeki baskıcı yönetimi nedeniyle Nevruz uzun yıllar resmi kutlamalardan men edilmiş, ancak halk arasında yaşatılmaya devam etmiştir. Yasaklara ve baskılara rağmen Azerbaycan halkı, bu bayramı kültürel kimliğini, tarihini ve geleneklerini korumanın bir aracı olarak görmüş, Sovyet rejimine karşı bir direniş sembolü haline getirmiştir. Nevruz, XX. yüzyılın sonlarına doğru Azerbaycan’ın ulusal bağımsızlık mücadelesinde önemli bir rol oynayarak halkın birlik ve dayanışmasını pekiştiren unsurlardan biri olmuştur (Hacı, 2004, s.26).

Nevruz Azerbaycan ile özleşmiş bir bayramdır. Azerbaycan Türklerinin kimlik temsiliinde önemli bir işarettir. Her yıl 21 Mart tarihinde kutlanan Nevruz için hazırlıklar çok öncesinden başlamaktadır. Halk arasında “Yaz Bayramı¹” olarak da ifade edildiğine rastlanmaktadır. Tüm ülke genelinde süsleme, temizlik ve çeşitli hazırlık faaliyetleri icra edilmektedir. İnsanlar karşılıklı olarak hediyeler alırlar, yeni elbiseler giyilir. İş hayatında önemli başlangıçlar da bu bayrama denk getirilir. Azerbaycan illerinde “Sayacı²” adı verilen ve

¹ Azerbaycan dilinde “Yaz” bizdeki bahar mevsimine denk gelmektedir.

² Sayacı kelimesi, koyunculukla ilgili nağmeler olarak açıklanabilecektir. Aynı zamanda bu nağmeleri söyleyen kişilere de sayacı denildiği bilinmektedir. Fars dilinden Azerbaycan Türkçesine geçen “Saye” kelimesi kökünden “Bolluk” ve “Bereket” manalarında kullanılmıştır. Bu açıdan bakıldığı zaman Sayacıların veya sayacı

birkaç kişiden oluşan küçük gruplar Nevruz'da evleri dolaşarak, türkü söyler ve kukla oynatırlar. (...) Gençler meydanlarda tar, saz, balaban, zurna, garmon, kemançe gibi halk çalgıları eşliğinde toplu oyunlar oynarlar ve “yallı” (halay) çekerler (Kafkasyalı, 2005, s.154-155).

Cengiz'e göre ise “Azerbaycan halkının Nevruzla bağlı muhtelif geleneksel hususiyetleri; a) *Nevruz öncesi nağmeler*, b) *Nevruz nağmeleri*, tamaşalar, oyunlar, acıtmalar, kutsal çarşamba itikatlarıdır. c) *Nevruz Sofrası* da bu merasimler içinde adet olarak yansımaktadır” (2005, s.88). Belirtilen bu dönemlere özgün olarak ayrı havaların söylendiği bilinmektedir.

Azerbaycan'da Nevruz sürecinde icra edilen Hodu-Hodu törenleri (güneşi çağırma töreni) esnasında, Ahir Çarşamba'da halkın yüksek tepelerde yaktığı ateşin yanında söylediği “Godu Han” karakteristik bir türküdür. Bu türküde de ateşin ve güneşin kutsallığı ile ilgili inanışlar mevcuttur.

Godu Han, Godu Han,
Söndürme odu Han,
At üstde yat getir,
Ulusa od (Ateş) getir (Adıgüzel, 2006, s.148)



Resim 1. Bakü'de Nevruz Ateşi
(Mehrnews, 2021)

Ayrıca, Türk müziğinin en eski ve en karmaşık makamlarından biri olan Nevruz makamının yedi-sekiz asırlık bir geçmişi vardır. Bu makamdaki eser ilk kez Safiyüddin Urmevi (1216-1294) tarafından bestelenmiş olup ve ramel usulünde kaleme alınmıştır. İran'ın Bağdat ilinde doğan Safiyüddin, kendi ifadesi ile Azerbaycan Türkü'dür. Acem (fa) perdesinde çalınan Acem-Aşiran makamına Nevruz makamı denir (Yoloğlu, 2018, s.283). Yine Azerbaycan musikisinin Nevruz'la ilişkisi kadim dönemlerden gelen özgün makamlarda da mevcuttur. Örneğin Rast makamı “Berdaş Şubesi” baharın başlaması ile anlamlandırılan “Nevruze Revan” olarak adlandırılmıştır (Cengiz, 2005, s.91).

nağmelerinin “Bolluk getiren” veya “Bereket getiren” anlamında kullanıldığı düşünülmektedir (Yolcu, 2012, s.41).

³ Muğam formunun ilk şubesi olan Berdaşt Şubesi, içinde Nevruzu Revende ile birlikte, genel itibarıyla sazandelerin icra ettiği bir şube olup, bazen zil sesi olan hanendelerin bu şubelerden okumaya başladığı görülmektedir (Soysal, 2015, s.54)

1.2. Kazakistan'da Nevruz ve Müzik

Nevruz (Nauryz) Kazak halkının Halkın büyük günü olarak kabul edilmektedir. Türk Dünyasının merkezi konumdaki ülkelerinden biri olan Kazakistan, Nevruz bayramı kutlamaları ile birçok ritüeli icra etmektedir. Bayram, esas olarak sığırların buzağılama dönemi ve kış soğğundan sonra doğanın canlanmasıyla ilişkilendirilmiştir. Bayram günlerinde bol bol yemek hazırlanır, en güzel elbiseler giyilirdi. Nevruz ne kadar zengin kutlanırsa, yılın o kadar bereketli geçeceğine inanılırdı. Aileler uzak göçebe topraklarındaki akrabalarını ziyaret ediyorlardı. Bayramın müjdecisi ise beyaz sakallı dede Kydır Ata (Hıdır Ata) olarak kabul edilirdi. İnsanların hayatına refah ve huzur getirdi. Kutlamanın hemen öncesinde kadınlar çadırları temizledi, erkekler su kaynakları ve otopark alanlarını temizledi, ağaç dikimi yaptı.



Resim 2. Kydır Ata 'Hıdır Ata' (Foto:Oraz-2018)

Kazak halkının mitolojik anlayışına göre, "21 Mart gecesi Kydır Ata bozkırlarda dolaşır" inancı vardır. Yeni yılı, yeni günü, yeni şafağı karşılamının, yeni ışıkla yıkanmanın, ruhunuzu ve bedeninizi şarj etmenin zamanı olan 21-22 Mart gecesi halk arasında "Kızır Gecesi", yani "sevinç gecesi" olarak adlandırılıyor. Bu gecede insanlar uyanık kalır ve gecede insanlar uyanık kalır ve yaratıcılarına ibadet eder, bereket, barış ve birlik için dua ederler (Zhumabai, 2020).

Köylüler, gencinden yaşlısına kadar hep birlikte şafağı karşıladı.

Bolşeviklerin iktidara gelmesinden hemen sonra, 1920'lerin başında, bazı cumhuriyetlerde Nevruz'un bayram olarak bir hafta boyunca tanındığını ve kutlandığını doğrulayan belgeler bulunmaktadır. Daha sonra 1926'da "geçmişin kalıntılarıyla" mücadele seferi sırasında, Yeni Yıl, Noel ile birlikte Nevruz ve diğer dini ve milli bayramlar iptal edildi. Resmi yasaklara rağmen kırsal kesimlerde mart-nisan aylarında kutlanmıştır (Anonim, 2022, s.16). Nevruz, 2001 yılından itibaren resmi bir bayram olarak kabul edilmiştir. Kutlamalara şiir düelloları, spor oyunları, milli güreş müsabakaları- kures, kyz-kuu ve kokpar - eşlik etmiştir. Her evde zengin bir sofraya kurulurdu. Yemekten önce molla dua eder, sofrada bulunanların en yaşlısı da bereket (bata) verirdi. Her yıl 21 Mart günü icra edilen bugün resmi olarak tatildir. Kazak toplumuna ait sekiz adet milli bayram arasında Nevruz kendine has özellikleri vardır. Nevruz bayramı Kazaklar tarafından "Ulusun Ulu Günü" adıyla ifade edilmiştir. Nevruz, günümüzde halk şarkıları ve dansların sergilendiği konserler de dahil olmak üzere çeşitli ulusal eğlenceler, yarışmalar ve gösterilerle dolup taşmaktadır (Anonim, 2022, s.15-17).



Resim 3. Kazak Geleneksel Nevruz Kutlaması Görseli

Çalgı eşliğinde şarkı söylenmek-tedir. Nevruz'u kutlamanın bir diğer eski geleneği, bugün hala saygı duyulan, kız ve erkeklerin bir araya gelip sohbet ettiği

"altybakan"
(geleneksel salıncak)
olarak adlandırılır
(Anonim, 2022,
s.17).

1.3. Kırgızistan'da Nevruz ve Müzik

Çin kaynaklarına dayalı olarak, Kırgızların yaklaşık 581-618 yıllarından itibaren yeni yılı (Nevruz) kutlamaya başladıkları söylenebilecektir. Bu bayramın ismine ise "Cıl Acıraş" demişlerdir. Kırgızların günümüzde yaptıkları Nevruz kutlamaları Hun ve Göktürk dönemi kutlamalarına benzemekte olup 12 hayvanlı Türk takvimi kapsamında mevsimleri şekillendirmişlerdir (Kıldıroğlu, 2020, s.325).

Kırgızistan'da Sovyet iktidarı kurulmadan önce güneyde "Nooruz", kuzey bölgelerinde ise "Chong Kozho" adı altında büyük bir ihtişamla halk şenlikleri düzenleniyordu. Sovyet döneminde totaliter rejim nedeniyle Nevruz'un "dini bayram" bahanesiyle kutlanması yasaklanmış olmasına rağmen, bazı ailelerde büyükanneler kozho, sumolek hazırlayarak atalarının geleneksel bayramını halkın ruhuna uygun bir şekilde kutlamaya devam ettiler. Ve 1988'deki yeniden yapılanma çağrısıyla, Nevruz'un halk arasında yeniden kutlanmasına izin verildi (Abylovich, 2022, s.22)

Kırgızlar rivayetlerle Nevruzu süslerken şöyle derler; "İshak babamızın oğlu Türk babamız büyüdüğünde Nevruz/Nurnevruz adında bir kızla evlenir. Her ikisinin toyu (düğünü) Mart ayının 24'ünde yapılır. Bu kutsal toyun hatırasına bugün bayram olarak kutlanır." Bugün de Kırgızlar Nevruzu meydanlara çıkarak kutlarlar. Sarı-kırmızı-yeşil flamalar dalgalanır, kadınlar kötülüğü kovmak için tütsüler yapar, danslar, oyunlar oynanır, coşku ve sevgi herkesi sarmaktadır (Bal, 1998, s.123).

İnsanlar, yıl boyunca huzur, sağlık ve bolluk içinde bir yaşam sürmeyi dilerler. Sümelek⁴ karıştırılırken, boş durmayanlar Manas Destanı'ndan bölümler okur, kopuz çalar, türkü söyler, şiir ve mâni dile getirirler. Aynı zamanda sandalyeye oturma, aşık atma, halat çekme ve top oyunları gibi eğlenceli oyunlar oynanır. Gençler müzik eşliğinde dans edip neşeye vakit geçirirken, bayram ruhuna uygun olarak herkes coşkuyla eğlenir (İpek, 2012, s.41).

Sonuç

Nevruz, Türk Dünyası'nın kadim geleneklerinden biri olarak sadece bir bahar bayramı olmanın ötesinde, halkların kültürel kimliklerini, tarihsel miraslarını ve toplumsal dayanışmalarını pekiştiren önemli bir bayramdır. Azerbaycan, Kazakistan ve Kırgızistan gibi farklı coğrafyalarda benzer unsurlar taşımasına rağmen, her topluluk Nevruz'u kendi tarihî ve kültürel bağlamına özgü ritüeller ve müzikal öğelerle kutlamaktadır.

Müzik, Nevruz kutlamalarının ayrılmaz bir parçası olmuş; halk şarkıları, geleneksel enstrümanlarla icra edilen ezgiler ve danslar, bayram coşkusunu artıran unsurlar olarak öne çıkmıştır. Azerbaycan'da "Sayacı" geleneği ve Hodu-Hodu törenleri; Kazakistan'da şenliklerde çalınan kopuz eşliğinde söylenen şarkılar ve Kırgızistan'da Manas Destanı'ndan bölümler okunarak gerçekleştirilen müzikal pratikler, bu bayramın müzikle iç içe geçtiğini göstermektedir. Ayrıca, Nevruz makamı gibi eski Türk müziğine ait yapılar, bu kültürel mirasın tarihsel derinliğini kanıtlamaktadır.

Sovyetler Birliği döneminde bazı Türk Cumhuriyetlerinde Nevruz'un resmi kutlamaları yasaklanmış olsa da halk arasında yaşatılmaya devam edilmesi, bu bayramın milli kimlik

⁴ Kırgızistan'da sümelek bir yemektir. Sümelek, cennet yemeklerinden sayılmakta ve kutsal bir yemek olarak kabul edilmektedir.

açısından taşıdığı önemin bir göstergesidir. Günümüzde Nevruz, Türk Dünyası'nda resmî bayram olarak kutlanmaya devam etmekte ve her yıl geniş çaplı etkinliklerle icra edilmektedir.

Sonuç olarak, Nevruz'un müzik ile olan güçlü bağı, bu bayramın sadece tarihi ve kültürel bir gelenek değil, aynı zamanda toplulukları bir araya getiren ve ortak kimlik bilincini güçlendiren dinamik bir ritüel olduğunu göstermektedir. Türk Dünyası'nda müzik, Nevruz'un coşkusunu artıran, geçmişle gelecek arasında köprü kuran önemli bir unsur olmaya devam etmektedir.

KAYNAKÇA

- Abylovich, Abdrakhmanov Tolobek 'Абдырахманов Толобек Абылович' (2022) "Kırgızistan'da Nevruz" (Нооруз в Кыргызстане), "Слово Ирана" Mart Sayısı, s.22-29
- Adıgüzel, Sedat (2006) "Azerbaycan'da Nevruz Kutlamaları", *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2006, cilt: VII, sayı: 1, s. 143-152
- Anonim 'Культурное представительство посольство, Исламской Республики, Иран Республике Казахстан' (2022) Nauryz – Kazakistan'ın 'Büyük Halk Günü, 'Наурыз – «Великий день народа» Казахстана" "Слово Ирана" Mart Sayısı, s.14-17
- Artun, Erman (2000) "Türk Halk Kültüründe Nevruz", *Folklor Edebiyat Dergisi*, Cilt 6, Sayı.21, s.225-229
- Bal, Hüseyin (1998) "Kültürlerin Ortak Bayramı; Nevruz", *SDÜ Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı:3, s.113-133
- Batu, Mikail ve Tos, Onur (2022) "Türk Dünyasında Somut Olmayan Kültürel Bir Miras Olarak Nevruz Kutlamaları", 5. Uluslararası Dede Korkut Türk Kültürü, Tarihi ve Edebiyatı Kongresi, s.367-374
- Cengiz, Daimi (2005) "Nevruz Bayramı merasiminin Azerbaycan ve Türkiye'de icrası melo-poetik esaslarının hususiyetleri", *Uzeyir Hacıbeyov Müzik Akademisi Yurt Dışı Enstitüsü*, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Bakü.
- Hacı, Siraceddin (2004) "Milli Düşüncemizin Kaynaklarından – Nevruz Bayramı" *Bilge Dergisi*, Sayı.40, Bahar, s.25-28
- İpek, Birol (2012) "Kırgızistan'da Bir Nevruz Geleneği: Sümölök" *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 22, Sayı 2. s.34-44
- İzgi, Özkan (1989) "Çin Elçisi Wang Yen-Te'nin Uygur Seyahatnamesi", Türk Tarih Kurumu Yay. Ankara.
- Kafkasyalı, Ali (2005) "Türk Dünyasında Nevruz Geleneğine Toplu Bir Bakış", *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt 6, Sayı 2, s.149-172
- Kıldıroğlu, Mehmet (2020) "Geçmişten Günümüze Türklerde Nevruz" *Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Bahar, Sayı: 25, s.315-338
- Soysal, Fikri (2015) "Rast Muğamı Güşeleri", *Medeniyet Sanat, İMÜ Sanat ve Tasarım Fakültesi Dergisi*, Cilt:1, Sayı:2, s.49-63
- Şengül, Abdullah (2008) "Türk Kültüründe Nevruz ve Anadolu'da Nevruz Kutlamaları", *Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi*, s.61-73
- Tan, Nail (2004) "Atatürk ve Nawruz" *Bilge Dergisi*, Sayı.40, Bahar, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı, Ankara, s.8-12
- Yılmaz, Mehmet Serhat (2004) "Kastamonu'da Ergenekon Bayramı/Nevruz" *Bilge Dergisi*, Sayı.40, Bahar, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı, Ankara, s.13-24
- Yolcu, Mehmet Ali (2012) "Azerbaycan Holavar ve Sayacı Nağmelerinin Tür Özellikleri", *İdil Dergisi*, Cilt 1, Sayı 1, s.38-49
- Yoloğlu, Güllü (2018) "Türk Xalqlarının Mərasim Sistemində Novruzun Yeri" AMEA-nın Arxeologiya və Etnoqrafiya İnstitutu, Bakü.

İnternet Kaynakçası

- Mehrnews (2021) “Azerbaycan’da "Nevruz Bayramı" kutlanıyor” <https://tr.mehrnews.com/news/1893236/Azerbaycan-da-Nevruz-Bayram%C4%B1-kutlan%C4%B1yor>, Erişim Tarihi 09/Mart/2025.
- Oraz, Nurgali - Ораз, Нұрғали (2018) – “Қыдыр атаның кеңесі” - Қыдыр Ata'dan tavsiyeler, <https://egemen.kz/article/166590-qydyr-atanynh-kenhesi>, Erişim Tarihi: 22/Şubat/2025
- Zhumabai, Nazerke – Жұмабай, Назерке (2020) “Қыдыр ата: аңыз ба, әлде ақиқат па?” Бүйүkbaba Қыдыр: Efsane mi, gerçek mi?, <https://egemen.kz/article/225198-qydyr-ata-anhyz-ba-alde-aqiqat-pa>, Erişim Tarihi: 22/Şubat/2025.

